

СУЧАСНА ЕЛЕКТРОННА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА: НОВІ РЕАЛІЇ

Новицька Тетяна Леонідівна

науковий співробітник відділу відкритих освітньо-наукових інформаційних систем,
Інститут цифровізації освіти Національної академії педагогічних наук України,
tatyananovat@gmail.com

Цифрова економіка, розвиваючись і відповідаючи цілям і завданням інформаційного суспільства, що сьогодні будується, веде нас до суспільства, яке побудоване на знаннях *інформаційно-цифрових технологій*, що постійно оновлюються та вдосконалюються. Ідеться про зміну суспільної парадигми від розв'язання проблеми забезпечення рівного вільного доступу до інформації до використання інформації для отримання нового знання, що впливає на стимулювання інноваційного потенціалу у всіх сферах діяльності.

Інформаційне середовище комунікацій, включаючи бібліотеки, де створюється та поширюється знання, зазнає швидких та глибоких змін.

На це першими звернули увагу експерти *Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA)* (далі – ІФЛА) [1], що являє собою неурядову міжнародну організацію, членами якої є бібліотеки, національні бібліотечні організації та інформаційні служби (рис. 1). Загалом вона об'єднує понад 1600 членів зі 150 країн світу.

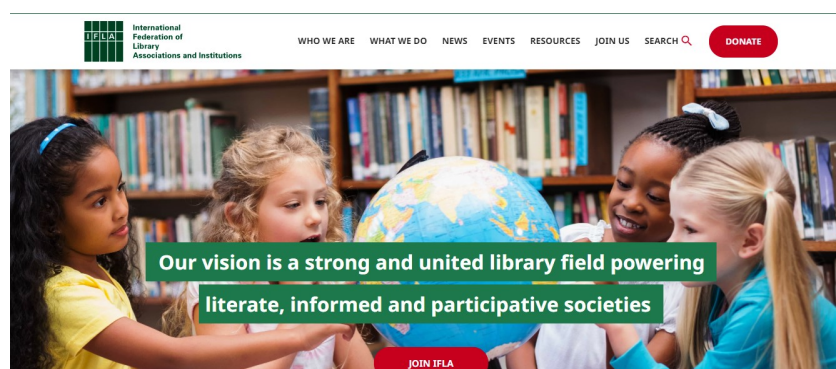

Рис. 1. Головна сторінка вебресурсу ІФЛА

Мета ІФЛА – зміцнення міжнародного співробітництва бібліотек та підтримка високого рівня бібліотечно-інформаційного обслуговування

бібліотек у всьому світі, підтримка наукових досліджень у галузі бібліотечно-інформаційної роботи, поширення розуміння цінності та важливості високоякісного бібліотечно-інформаційного обслуговування у приватних, громадських та державних секторах економіки та культури.

Місія ІФЛА – сильне та об'єднане глобальне бібліотечне поле, яке забезпечує письменне, інформоване та залучення суспільства; надихнути, залучити та увімкнути глобальну бібліотечну сферу; надати інструменти та матеріали, форум для обговорення та навчання та ін.

Стратегія є плодом глобального бачення із залученням десятків тисяч користувачів із більш ніж 190 країн і всіх континентів для обговорення сильних та слабких сторін бібліотечної галузі.

Основні цінності ІФЛА: схвалення принципів вільного доступу до інформації, ідей та творів, вільного висловлення поглядів, що закріплені у статті 19 Загальної декларації прав людини, надання якісних бібліотечних та інформаційних послуг усім користувачам, незалежно від громадянства, інвалідності, етнічного походження, статі, географічного положення, мови, політичної філософії, раси чи релігії та ін.

Для розвитку бібліотечної справи в Україні 1 лютого 1995 р. було створено відкриту спільноту професіоналів – **Українську бібліотечну асоціацію** (далі – **УБА**) [2] – незалежну всеукраїнську громадську організацією, що об'єднує на добровільних засадах фахівців, які професійно займаються бібліотечною справою, бібліографічною та інформаційною діяльністю. Асоціація об'єднує понад 4 тис. активних бібліотекарів, викладачів та студентів.

Місія УБА – представлення активним бібліотекарям, які готові до змін, інноваційної платформи для розвитку професійного потенціалу.

Протягом останнього десятиліття діяльність бібліотек всього світу націлена на забезпечення широкому колу користувачів вільного рівного доступу до інформації, що дозволяє їм здобувати й вдосконалювати освіту та підвищувати рівень культури, займатися науковими дослідженнями. Сьогодні ця діяльність має забезпечувати умови ефективного пошуку якісної інформації,

що сприяє формуванню нових знань, навичок та умінь, інтелектуальному розвитку особистості. Бібліотечна спільнота в черговий раз зіткнулася з новими викликами, що вимагають осмислення свого місця й ролі в інформаційному середовищі, що стрімко змінюється.

Однією з суттєвих *особливостей* сучасного інформаційного середовища, в яке включені наукові бібліотеки, є формування віртуального простору (віртуальне співробітництво, віртуальні колективи та спільноти тощо), створення й розвиток цифрової інфраструктури (електронні бібліотеки, видавництва, журнали, архіви, інституційні репозиторії), розвиток хмарних технологій, широке використання мобільних пристроїв і програм та ін.

Сучасні тенденції пов'язані насамперед зі змінами у способах публікації, системі поширення та оцінки інформації. Необхідно звернути увагу на те, що кардинально змінюється поняттєвий апарат, пов'язаний з джерелами інформації у видавничому та бібліотечному середовищі. Наприклад, у видавничому середовищі саме поняття «публікація» набуває нового значення і може включати різні інформаційні об'єкти: не лише текстові документи та графічні об'єкти, а й електронні препринти, віртуальні моделі, всілякі мультимедіа-ресурси, а також програмне забезпечення. Якщо бібліотеки мали справу переважно з поняттям «документ» (текстовий, електронний), то сьогодні поряд з цим оперують поняттям «інформаційний продукт», яке включає (але не обмежується) публікації, бази даних, мультимедійні ресурси, програмне забезпечення або їхню сукупність.

З метою оприлюднення результатів наукових досліджень та їх упровадження в освітню практику Інститутом цифровізації освіти Національної академії педагогічних наук України (далі – ІЦО НАПН України) у 2011 р. у межах виконання заходів з інформатизації Національної академії педагогічних наук України (далі – НАПН України) створено безкоштовний електронний інформаційний ресурс на відкритій платформі EPrints – *Електронну бібліотеку НАПН України* (далі – ЕБ НАПН України), що є сховищем наукової продукції вчених наукових установ [3].

Інтеграція з чинними електронними каталогами НАПН України в ЕБ НАПН України здійснюється за допомогою протоколу OAI-PMH. Програмне забезпечення EPrints є зручним засобом для функціонування наукових електронних бібліотек та інформаційно-аналітичної підтримки ведення наукових досліджень щодо здійснення завдань аналізу психолого-педагогічної, методичної, спеціальної літератури [4]. На рис. 2. подано сторінку статистичного звіту ЕБ НАПН України щодо розміщення наукових матеріалів співробітників наукових установ Академії та їх завантаження користувачами бібліотеки за період 2011-2022 рр. Станом на квітень 2022 р. загальна кількість наукових праць, яку розміщено в ЕБ НАПН України 13-ма науковими установами – 26,95 тис., завантажень – 9,39 млн електронних ресурсів, з них у вільному доступі – 97%.

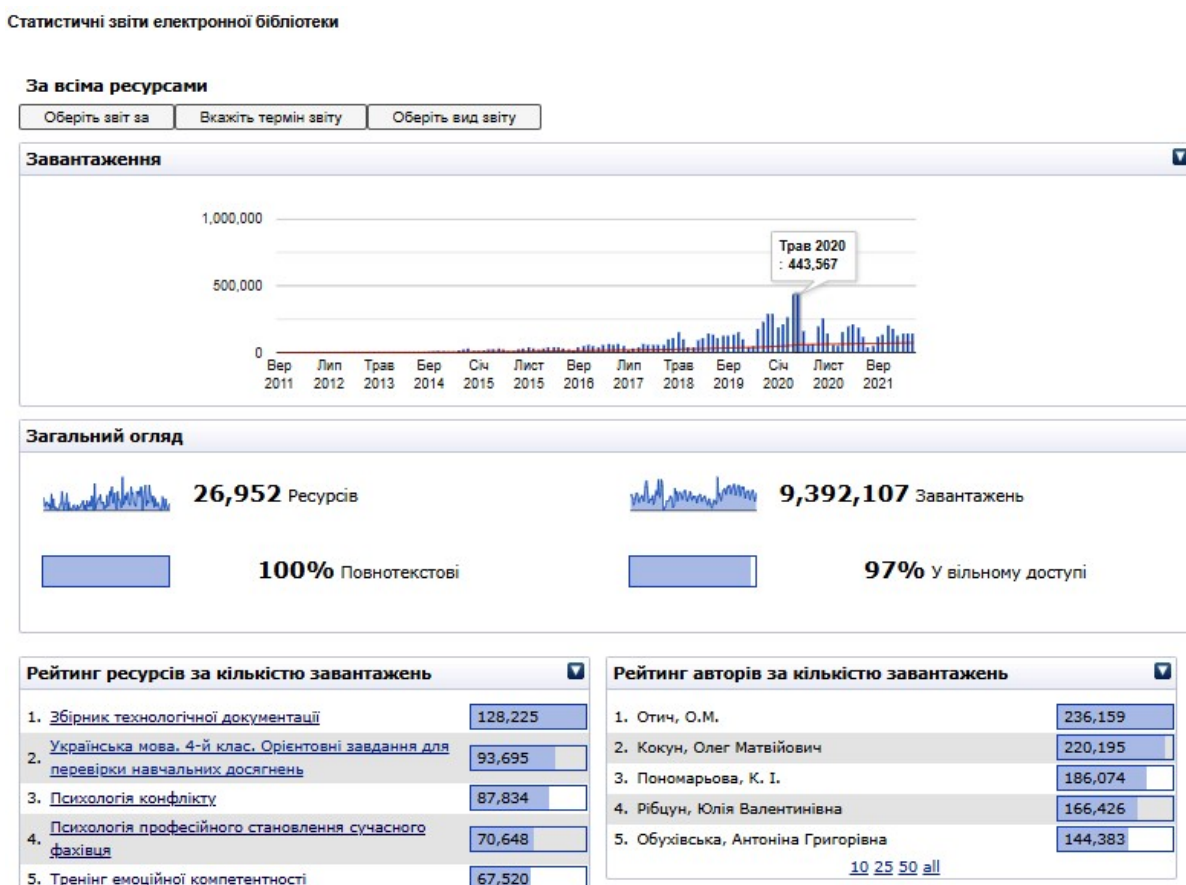

Рис. 2. Сторінка статистичного звіту ЕБ НАПН України за науковими установами

Таким чином, за більш ніж 10 років функціонування ЕБ НАПН України перетворилася в потужне сховище науково-освітньої продукції фахівців

наукових установ за усіма напрямками виховної, освітньої, психологічної, соціально-психологічної, соціально-педагогічної діяльності [5].

На сайті бібліотеки постійно проводяться роботи щодо її оновлення та вдосконалення а також просування та популяризації в науковій спільноті. Наприклад, бібліотеку оновлено до версії 3.4.1, удосконалено розширений пошук, повернуто інтеграцію капчі на сторінку реєстрації, до метаданих контенту ЕБ НАПН України додано відомості щодо авторського ідентифікатора ORCID, зареєстровано у базах даних WorldCat, OpenDoar, подано реєстрацію бібліотеки в European Open Science Cloud (EOSC) та ін.

Проблеми, що пов'язані з необхідністю поширення та популяризації наукових знань серед широких верств населення за допомогою використання інформаційно-цифрових технологій, стали актуальним предметом обговорення у світовому науковому середовищі. У зв'язку з цим є доцільною організація системи курсів підвищення кваліфікації, навчальних семінарів інформетричного спрямування для вчених, педагогів, співробітників бібліотек, враховуючи необхідність та перспективність інформаційної аналітики у діяльності наукових організацій, закладів освіти та наукових бібліотек.

Список використаних джерел

1. International Federation of Library Associations and Institutions. URL: <https://www.ifla.org>.
2. Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/stratetiia>.
3. Електронна бібліотека НАПН України. URL: <https://lib.iitta.gov.ua>.
4. Іванова С. М., Новицька Т. Л. Методика використання наукових електронних бібліотек для розвитку інформаційно-дослідницької компетентності наукових і науково-педагогічних працівників. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький, 2019. Вип.185. С.72-78.
5. Кільченко А. В. Аналітика вебресурсу Електронної бібліотеки НАПН України засобами моніторингових систем. *Комп'ютер у школі та сім'ї*: наук.-метод. журнал. К., 2020. № 2 (158). С. 13-23.